

ภาคที่ 1

บริบทประวัติศาสตร์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ย่อมเป็นที่ทราบกันดีสำหรับนักประวัติศาสตร์ว่า เรื่องราวความสัมพันธ์ไทย-จีนนั้น สามารถสืบย้อนหลังไปได้ร่วม 2,000 ปี ทั้งนี้ หากนิยามคำว่า “ไทย” อย่างกว้างที่สุด คือ หมายรวมถึงเรื่องชนชาติไทและประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งปรากฏในเอกสารจีนโบราณตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 ถึง ค.ศ. 1907 (กลางพุทธศตวรรษที่ 6- พ.ศ. 2450 ก่อนที่จะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตสมัยใหม่ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1975 ความสัมพันธ์ที่ยาวนานนี้มีนัยสำคัญทั้งในด้านการทูต เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อมาถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเวลาที่จีนเริ่มขยายอิทธิพลทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจในทะเลจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บนพื้นฐานของแนวความคิดเรื่อง “เส้นทางสายแพรไหม” ทางทะเล การที่ความสัมพันธ์ไทย-จีนสมัยใหม่ดำเนินมาครบ 40 ปีใน ค.ศ. 2015/พ.ศ. 2558 นั้น ถือเป็นโอกาสอันสมควรที่คนไทยควรจะได้มองย้อนกลับไปสู่ออดีตว่า ตลอดระยะเวลาอันยาวไกล สายสัมพันธ์ไทย-จีนมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ แนวโน้ม และนัยสำคัญด้านต่างๆ อย่างไร เนื่องจากจีนเป็นชาติที่มีสำนึกทางประวัติศาสตร์สูง การเข้าใจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และปรัชญาการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศ จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก และทั้งหมดนี้สะท้อนอยู่ในเอกสารทางราชการและจารีตประวัติด้านประวัติศาสตร์จีนซึ่งมีความเที่ยงตรงแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คนและดินแดนในโลกทะเลใต้ซึ่งจีนรู้จักและให้ความสนใจมาโดยตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ เรื่องราวต่างๆ ที่จีนบันทึกและเข้าใจนั้นแม้จะเป็นมุมมองของจีนเป็นหลักแต่ก็ได้ให้ทัศนคติมุมมองของชาวจีนผู้บันทึกและรายละเอียดของข้อมูลที่ขาดหายไปบนบันทึกหลักฐานของท้องถิ่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบันทึกประวัติศาสตร์ของชนชาติไทที่ยังขาดหายไปหรือบางส่วนถูกเจือไปด้วยอคติและอุปาทาน อันมีผลทำให้ประวัติศาสตร์ไทยมีความน่าเชื่อถือคลงสงสัยและคลุมเครือ ซึ่งบันทึกเอกสารจีนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับไทยที่จะทำการคัดเลือก แปล ชำระ ศึกษาวิจัยและอธิบายบริบททางประวัติศาสตร์ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการดำเนินงานอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นระยะเวลา 3 ปี ซึ่งจะทำได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องสมบูรณ์สามารถใช้อ้างอิงและเป็นประโยชน์อย่างสูงต่อวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อชำระและศึกษาบันทึกเอกสารจีนสมัยโบราณที่เกี่ยวข้องกับไทยโดยค้นคว้าและอธิบายบริบทประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในแต่ละยุคสมัย

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน เอกสารชิ้นนี้ร่วมสมัยถือว่ามีความสำคัญสูงสุด เนื่องจากทำให้นักประวัติศาสตร์หรือนักรัฐศาสตร์การทูตได้ใช้แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจประเด็นต่างๆ เช่น กระบวนการทูต ลักษณะของพิธีการและพิธีกรรม เนื้อหาของการติดต่อสัมพันธ์กันทางการเมือง การค้า และวัฒนธรรม

งานวิจัยนี้อยู่ในกรอบทฤษฎีที่ว่าจีนเป็นชาติมหาอำนาจที่สำคัญที่สุดในเอเชียจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 จีนบังคับให้รัฐต่างๆ ที่เข้ามาติดต่อกับเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจต้องยอมรับในสถานะที่สูงกว่าโดยใช้ระบบการทูตแบบ “รัฐบรรณาการ” จุดประสงค์หลักคือ การสร้างระเบียบโลก (World Order) และให้รัฐต่างๆ ได้อยู่อย่างกลมกลืน ซึ่งส่งผลให้เส้นทางการค้ากับต่างประเทศเป็นไปโดยราบรื่น รัฐบรรณาการต่างๆ รวมทั้งสยามจึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหม” หรือเส้นทางสัญจรที่รัฐบรรณาการส่งทูตไปราชสำนักจีนแลกเปลี่ยนกับสิทธิการซื้อสินค้ามูลค่าสูง เช่น ผ้าไหม เครื่องถ้วยจีน ทอง และผลิตภัณฑ์อื่นๆ กลับมา

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์และการวิพากษ์วรรณกรรมในตรวจชำระและสร้าง scholarly edition ของเอกสารสำคัญที่หยิบยกมาศึกษา ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของเอกสาร สารคดีวิพากษ์ และการอธิบายความและศัพท์ยาก

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

หลักฐานเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณแสดงให้เห็นว่า จีนรู้จักและคุ้นเคยกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทและรัฐในดินแดนประเทศไทยย้อนหลังไปราว 2,000 ปี แม้กระนั้นก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับไท/ไทย-จีนศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแม่พิมพ์ประวัติศาสตร์มีอยู่ค่อนข้างน้อย เนื่องจากขาดผู้รู้ภาษาจีนโบราณและโอกาสเข้าถึงหรือได้ใช้เอกสารชิ้นต้นมีอยู่จำกัด นักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นบุกเบิกมีความรู้ความเข้าใจลักษณะเฉพาะของเอกสารจีนโบราณประเภทต่างๆ เพียงผิวเผิน เมื่อนำเอกสารจีนมาใช้มักไม่ได้แปลอย่างเคร่งครัดตามหลักวิชา ดังจะเห็นได้จากงานแปลเอกสารจีนสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงของพระเจงจิ้นอักษร (สุดใจ) ตามที่ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระยาติราชานุภาพ และต่อมาพิมพ์อยู่ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 8 ที่สำคัญกว่านั้น นักวิชาการไทยมักอ้างข้อมูลจีนที่ถ่าย ทอดผ่านงานค้นคว้าของนักวิชาการตะวันตกอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า นักวิชาการไทยไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลขั้นต้นเอง

ในช่วงราว ค.ศ. 1960 หรือ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา นักวิชาการต่างชาติทั้งชาวตะวันตก ญี่ปุ่นและจีน ซึ่งค้นคว้าเรื่องราวชนชาติไทและความสัมพันธ์ไทย-จีนได้เริ่มตั้งข้อกังขาข้อสมมุติฐานเดิมเกี่ยวกับอาณาจักรน่านเจ้าของนักวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จี. เอช. พาร์เกอร์ (G.H. Parker) หมอคลิฟตัน ด็อด (Clifton Dodd) และ แดเรียง เดอ ลาคูเปอรี (Terrien de Lacouperie) ซึ่งนักประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยมักกล่าวอ้างถึงว่าเต็มไปด้วยข้อผิดพลาด อีกหนึ่งทศวรรษต่อมาสำนักนายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการสืบค้นเรื่องไทยในเอกสารจีนโบราณ ทำงานไปพร้อมกับคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย คณะกรรมการสืบค้นเรื่องไทยในเอกสารจีนโบราณได้แปลเอกสารจีนเฉพาะราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ส่วนที่ว่าด้วยอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยา เพื่อใช้แทนงานที่พระเจงกีสข่านแปลไว้ก่อนหน้านี้ แม้ผลงานแปลดังกล่าวจะมีข้อบกพร่องบ้าง แต่ได้มีส่วนช่วยให้เข้าใจว่า งานแปลก่อนหน้านี้ที่ย่อนหลังขึ้นไปได้นำข้อมูลประเภทตำนานเข้าแทรกไว้ ในภายหลังคณะกรรมการฯ ได้แปลเอกสารจีนสมัยราชวงศ์หยวนเกี่ยวกับปาไปสีฟู (เชียงใหม่) เสร็จใน ค.ศ. 1996/พ.ศ. 2539 และแปลเอกสารจีนสมัยราชวงศ์ชิงเกี่ยวกับไทยสมัยปลายอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์เสร็จใน ค.ศ. 2002/พ.ศ. 2545 แต่ได้ตรวจพบข้อบกพร่องอยู่มาก

ผลงานแปลเอกสารจีนที่เกี่ยวกับไทยส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในผลงานวิชาการที่นายประพจน์ คุ้มรัตน์เมธีผู้เชี่ยวชาญภาษาและประวัติศาสตร์จีนโบราณ และดร. วินัย พงศ์ศรีเพียร ได้กระทำร่วมกันเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1986/พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา แม้ผลงานเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปาไปสีฟู ซึ่งสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์เผยแพร่ เป็นที่รู้จักและอ้างอิงถึงในบรรดาผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย แต่เอกสารจีนโบราณที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเอกสารจีนที่มีจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังมีเอกสารจีนโบราณจำนวนมากที่เพิ่งค้นพบใหม่ที่ควรได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเพื่อให้นักวิชาการไทยเข้าถึงข้อมูลชั้นต้นโดยตรง ทั้งนี้มีเอกสารที่ควรสนใจนำมาศึกษาคือ

เอกสารราชการประเภท เจิ้งสี่ (ประวัติศาสตร์ราชวงศ์ ฉบับหอหลวง) รวม 26 รายการ/ชุด ประกอบด้วย

ราชวงศ์ฮั่นตะวันตกถึงราชวงศ์เหนือใต้ จำนวน 33 รายการ/ชุด

ราชวงศ์สุย ราชวงศ์ถัง และห้าราชวงศ์ จำนวน 38 รายการ/ชุด

ราชวงศ์ซ่ง จำนวน 65 รายการ/ชุด

ราชวงศ์หยวน จำนวน 22 รายการ/ชุด

ราชวงศ์หมิง จำนวน 93 รายการ/ชุด

ราชวงศ์ชิง จำนวน 55 รายการ/ชุด

เอกสารราชสำนักเฉพาะเรื่องและจดหมายเหตุส่วนบุคคล เช่น

เอกสารสมัยราชวงศ์ถังเกี่ยวกับตัวลั่วป้อตี (ทวารวดี) ทั้งหมด

เอกสารสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่งว่าด้วยรัฐเมืองท่าบริเวณอ่าวไทยทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตานหม่าลิ่ง (ตามพรลิงค์-นครศรีธรรมราช)

จดหมายเหตุว่าด้วยรัฐเงินหลี่ฟู่

จดหมายเหตุหงจ้อเกา (สมัยราชวงศ์ซ่ง)

จดหมายเหตุหลังไห่ไต้คำของหม่าตวนลิน (สมัยราชวงศ์ซ่ง)

จดหมายเหตุจู่ฟ่านจ้อของจ้าวหยูคิ้ว (ราวค.ศ. 1225/พ.ศ. 1768)

จดหมายเหตุปายอ้อจันว่าด้วยรัฐไทมาวหลวงของเฉียนกู่จั้น (ค.ศ. 1396/พ.ศ. 1939)

จดหมายเหตุหนานไห่จ้อว่าด้วยประเทศเซียนและหลัวหู่ (สยามและละโว้)

จดหมายเหตุเจาปู้จ่งถู่ ว่าด้วยปาไปสีฟู่ (เชียงใหม่)

จดหมายเหตุเต้าจ้อเสี่ยของวางด้ายวนว่าด้วยประเทศเซียน (สยาม)

จดหมายเหตุชิงฉางเส่งหล่านของเพียจั้นว่าด้วยประเทศเซียน (สยาม)

จดหมายเหตุจื่อหงยาเส่งหล่านของหม่าฮวนว่าด้วยประเทศเซียน (สยาม) ในรัชกาลสมเด็จพระ

นรอินทราชาธิราช

จดหมายเหตุจันว่าด้วยรัฐป้อเล่อ (ปกเล็อง-สุโขทัย)

เอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณเกี่ยวกับไท/ไทยแบ่งเป็นสองส่วน คือ

1 เอกสารสมัยก่อนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 (กลางพุทธศตวรรษที่ 18) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของชนชาติไทในพหุชนาน กว่างซี และเวียดนามเหนือ กับเรื่องราวของรัฐต่างๆ โดยเฉพาะยังรัฐชายฝั่งในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน

2 เอกสารจีนโบราณเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของรัฐไทในประเทศไทย นับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 (กลางพุทธศตวรรษที่ 13-ปลายพุทธศตวรรษที่ 24) เฉพาะในกลุ่มนี้แบ่งได้เป็นสองช่วง ช่วงแรกนั้นข้อมูลมาจากเอกสารประเภทเจิ้งสี่ หรือ ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ฉบับหอหลวงเกี่ยวกับปาไปสีฟู่ (เชียงราย) ปาไปต้าเตียน (เชียงใหม่) เซียน (สยาม) และหลัวหู่ (ลโวทัยปุระ) และช่วงที่สอง ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในหลักฐานจีนสามารถสืบค้นได้จากเอกสารชั้นต้นประเภทสี่ลู่ คือ หมิงสี่ลู่ (บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิง) และชิงสี่ลู่ (บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์ซ่ง) ซึ่งบันทึกเรื่องราวความสัมพันธ์ไทย-จีน

สำหรับประมวลเอกสารจีนโบราณเกี่ยวกับสยามเล่มนี้ กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่เกือบสอดคล้องกันระหว่างการสถาปนาพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี และการผลักดันไปเปลี่ยนราชวงศ์ที่ปกครองจีนเป็นราชวงศ์หมิงอย่างมั่นคงในค.ศ. 1368/พ.ศ. 1911 ซึ่งตรงกับสวรรคตของสมเด็จพระเจ้ารามธิบดีที่ 1

ในการใช้ข้อมูลในหมิงสี่ลู่และชิงสี่ลู่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนั้น จำเป็น ต้องเข้าใจสิ่งต่อไปนี้ สี่ลู่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการเมือง-การปกครองของจีนโบราณที่ต้องการยกย่องฐานะของหวางตี้ หรือพระบรมจักรพรรดิในฐานะโอรสแห่งสวรรค์ที่ได้รับอาณัติแห่งสวรรค์ (เทียนหมิง) ลงมาปกครองโลกมนุษย์ ถ้าทรงเป็นผู้ทรงภูมิธรรมอันประเสริฐ พระองค์ย่อมมีพระบุญญาบารมี (เต๋อ) เป็นที่ยอมรับของบรรดาเผ่าชนที่ยังไม่เจริญทั้งหลาย การยอมรับนั้นมาในรูปแบบของการที่บรรดาเจ้าบ้านผ่านเมืองทั้งหลายต่างส่งคณะทูตเข้ามาขอให้มีการแต่งตั้งประมุขของตนเป็นเจ้าประเทศราช และตามมาด้วยการถวายเครื่องราชบรรณาการ สี่ลู่จึงเป็นเอกสารสำคัญที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับกาเลืองรับรองทูตจากประเทศต่างๆ และเป็นการนำระบบบรรณาการภายในระบบรัฐของจีนสมัยราชวงศ์โจวมาใช้ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัฐต่างชาติต่างภาษา แม้เมื่อพูดอย่างเคร่งครัดว่าสี่ลู่เป็นเพียงข้อเขียนที่สรุปสาระจากต้นฉบับเอกสารราชการ แต่ในส่วนของบันทึกความสัมพันธ์กับต่างชาติ สี่ลู่บางส่วนได้เก็บข้อความจากต้นฉบับไว้ซึ่งสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของลัทธิขงจื๊อที่มีต่อระบบรัฐบรรณาการ ราชสำนักจีนมีความพึงใจที่ชาวต่างชาติเข้ามา “จิ้มก้อง” หรือถวายเครื่องราชบรรณาการ โดยที่ระเบียบพิธีการทูตของจีนนั้นดำเนินไปตามขั้นตอนของหนังสือ อยู่เตียน หรือ “ประมวลพระราชาทานด” เนื้อความในสุวรมพระราชสาส์นเป็นรูปแบบเดียวกัน คือ การสร้างภาพลักษณ์ของหวางตี้ในฐานะผู้ปกครองโลกทั้งหมด ชาติที่ส่งทูตเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการต่างเข้ามาเพื่อเรียนรู้อารยธรรมจีน ซึ่งในความหมายของราชสำนักจีน คือ วิถีชีวิตจีนตามที่ปรากฏในคำสอนของขงจื๊อ การรู้จักอักษรจีน และการยอมรับฐานะโอรสแห่งสวรรค์ของพระบรมจักรพรรดิจีน¹ ในหมิงสี่ลู่ และชิงสี่ลู่ มีข้อความในพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงจีนที่แสดงว่าทรงเป็นผู้มีภูมิธรรมอันประเสริฐ เพราะทรงกล่าวสั่งสอนผู้ปกครองชาติทั้งหลายให้ปฏิบัติตามหลักการปกครองที่ดีเพื่อให้เกิดสันติ แลในบางครั้งยังแสดงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ด้วยการพระราชทานคัมภีร์คำสอนของลัทธิขงจื๊อ เช่นชีวประวัติของสตรีนั้มีคุณธรรม เป็นต้น ในหลายกรณีพระเจ้ากรุงจีนทรงกระทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ เมื่อรัฐบรรณาการมีปัญหาขัดแย้งกันและฟ้องร้องไปยังราชสำนักจีน เช่น ในกรณีของสยาม จัมปา และมะละกา ทั้งที่ในความเป็นจริงอาจไม่เกิดผลเท่าใดนัก เนื่องจากบรรดารัฐเหล่านี้อยู่ห่างไกล

ข้อมูลในสี่ลู่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เข้าใจนโยบายทางเศรษฐกิจของระบบความสัมพันธ์กับต่างประเทศของจีน จีนเป็นมหาอาณาจักรที่ผลิตสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น ผ้าแพรไหมและเครื่องถ้วยซึ่งเป็นที่ต้องการของคนชาติต่างๆ จุดเด่นนี้ทำให้จีนสร้างเงื่อนไขที่ชาติที่ยอมรับพิธีกรรมการทูตของจีน ซึ่งได้แก่ การยอมรับฐานะที่เหนือกว่าของหวางตี้ (การแต่งตั้งเป็น “ข้าราชการ” ต่างชาติ การรับเครื่องยศและราชทินนาม) การถวายสุวรมพระราชสาส์นพร้อมทั้งสิ่งของพื้นเมืองเป็นเครื่องราชบรรณาการเท่านั้น จึงจะได้รับสิทธิในการนำสินค้าจากเรือสำเภามาค้าขายกับราษฎรจีนได้ อีกทั้งได้รับยกเว้นภาษีศักส่วน ถ้าไรที่ได้รับจากสิทธิพิเศษนี้เป็นแรงจูงใจให้เจ้าต่างชาติต่างภาษายอมลดตัวลงตามประเพณีการทูตจีน กล่าวคือ ยอมอ่อนน้อมตามพิธีกรรม การที่ต้องผ่านช่องทางนี้เท่านั้นใน

¹ John K. Fairbank and S.Y. T'eng, "On the Ch'ing Tributary System", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 6, 2 (Jun. 1940), 138.

การติดต่อทางการค้ากับจีน ทำให้พ่อค้าต่างชาติปลอมตนเป็นคณะทูตอ้างว่ามาจากประเทศต่างๆ เช่น ใน ค.ศ. 166/พ.ศ. 709 พ่อค้าจากอาณาจักรโรมันตะวันออกเดินทางมายังราชสำนักอื่น อ้างว่าเป็นคณะทูตที่มารัส ออริเลียส (Marcus Aurelius) ส่งมาถวายเครื่องราชบรรณาการ และอีกหนึ่งศตวรรษให้หลัง เบนดิคท์ เด เกิช (Benedict de Goetz) ได้รายงานใน ค.ศ. 1604/พ.ศ. 2147 ขณะเดินทางผ่านเอเชียกลางถึงบรรดาคณะทูตปลอมที่อ้างว่าถูกส่งมาจากอาณาจักรต่างๆ ในตะวันออกกลางไปยังราชสำนักมิง^①

จีนได้นำระบบการออกเอกสารที่เรียกว่า คั่นเหอ (ไทยเรียกว่า คำหับ) เพื่อแก้ปัญหาการเข้ามาของคณะทูตปลอม คั่นเหอคือเอกสารที่ประทับตราโลโต (หรือตราอูฐ) ที่กรมพิธีการของจีนทำขึ้นสำหรับรัฐต่างๆ ทรานส์ประทับต่อรอยชนของชุดเอกสาร ก่อนแบ่งออกเป็นส่วนตัวชั่วคราวและส่วนปลาย ส่วนตัวชั่วคราวนั้นเก็บอยู่ที่กรมพิธีการของจีน ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งมอบให้แก่รัฐบาลบรรณาการ คณะราชทูตที่มาถวายเครื่องราชบรรณาการต้องแสดงคั่นเหอเพื่อการตรวจสอบว่าเป็นของแท้ ประเทศสยามเคยประสบปัญหานี้เมื่อฝ่ายจีนจับได้ว่า คณะทูตที่ไปจากพระเจ้ากรุงสยามเป็นพ่อค้าที่สมอ้าง และเคยมีอยู่ตัวอย่างหนึ่งที่มีพ่อค้าจีนนอกกฎหมายอ้างตนเข้ามาว่าเป็นคณะทูตจากจีน จนราชสำนักสยามหลงเชื่อให้การต้อนรับ เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะการทูตแบบบรรณาการให้ผลกำไรที่แฝงอยู่กับสิทธิการค้าขายในเมืองท่าของจีน และทำเนียบเงินที่ตอบแทนเครื่องราชบรรณาการ การที่เป็นของพื้นเมืองด้วยของที่มีมูลค่าสูงกว่ามาก ไม่ว่าจะเป็ฯแพรไหม เครื่องถ้วยชั้ดิน และสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ

สื่อผู้มีคุณค่าต่อนักประวัติศาสตร์ในฐานะเอกสารชั้นต้น กระนั้นก็ตาม มิใช่แต่ให้ถกเถียงกันได้มากเกี่ยวกับ "ข้อเท็จจริง" และ "ความจริง" ที่ได้จากเอกสารชุดนี้ ทั้งนี้เพราะสื่อลู่เป็นบันทึกที่รวบรวมขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับอุดมคติทางการเมืองของลัทธิขงจื๊อที่ต้องฉายภาพของพระบรมจักรพรรดิจีนในฐานะผู้ปกครองโลกมนุษย์และผู้ทรงยุติความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลบรรณาการ ในความเป็นจริง เมื่อเปรียบเทียบการจดบันทึกของราชสำนักจีนกับสุพรรณพระราชนิพนธ์ของรัฐบาลบรรณาการแล้ว พบว่ามีการใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกันมาก ซึ่งแสดงว่าความระมัดระวังในการใช้ถ้อยคำของสุพรรณพระราชนิพนธ์ที่เจ้าประเทศราชส่งไปโดยไม่ให้เกิดความรู้สึกล่าเสียดเยียดศมมากนั้นได้ถูกถอดออกไป เมื่อสุพรรณพระราชนิพนธ์ได้รับการถ่ายทอดตามขนบการทูตของจีน นั่นคือบรรดาประมุขรัฐบาลบรรณาการมีฐานะเป็นเสมือนข้าราชการในพระบรมจักรพรรดิจีน

สื่อลู่ยังเป็นเอกสารที่ทำให้ได้เรียนรู้ประเพณีทูตของราชสำนักจีน พิธีการและพิธีกรรมด้านการทูต ซึ่งถูกกำหนดอย่างเป็นแบบแผนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังและมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในสมัยราชวงศ์ซ่ง ซึ่งจีนติดต่อกับรัฐต่างๆ โดยเฉพาะรัฐไท้หนะเหลมากถึงราว 40 รัฐ แต่ระเบียบแบบแผนการรับทูตได้มาปรับเปลี่ยนในสมัยพระบรมจักรพรรดิเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิงอีกครั้งหนึ่ง กฎเกณฑ์การรับทูตนั้นเริ่มมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังเมื่อมีการตั้งตำแหน่งจู่เค่อหลาง หรือ "เจ้าพนักงานดูแลแขกเมือง" ซึ่งมีขั้นตอนการรับอัครทูตต่างแดนดังนี้คือ 1) การไปรับและทำความคุ้นเคยกับราชทูตต่างเมือง 2) การเตรียมตัวทูตเข้าเฝ้า 3) การนำประมุขหรือราชทูตเข้าเฝ้าและดูแล และ 4) การจัดงานพระราชทานเลี้ยงแขกเมืองและเตรียมของพระราชทาน รายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับ

^① John K. Fairbank and S.Y. Têng, *ibid.*

การรับคณะทูตบรรณาการที่กล่าวไว้ในสื่อลุ่มีมา บางประเด็นสามารถเข้าใจได้ดีขึ้นเมื่อศึกษาข้อมูลในหนังสือ อยู่
เดือน แต่ไม่ได้หมายความว่าข้อมูลในสื่อลุ่มีเป็นข้อยกเว้นที่มาจากพระราชวินิจฉัยของพระบรมจักรพรรดิจีนจะ
ปรากฏในหนังสือดังกล่าวเสมอไป

ความเข้าใจระบบการทูตแบบจารีตของจีน ช่วยให้เข้าใจหมิงสื่อลุ่มีและชิงสื่อลุ่มีในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศ
สยามได้ดีขึ้น และต้องเข้าใจว่าเอกสารเหล่านั้นบันทึกจากมุมมองและจุดยืนทางวัฒนธรรมของจีน ซึ่งอาจแตกต่างจาก
ความเข้าใจหรือ ไม่เข้าใจ ของราชสำนักสยาม และสะท้อนให้เห็นในศัพท์การทูตที่แต่ละฝ่ายเลือกใช้ ขบวนการทูต
ของจีนเชื่อว่าจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยจากสมัยราชวงศ์ฮั่นถึงราชวงศ์ชิง เช่น การที่ราชสำนักจีนส่งราชทูต (ส่วนมาก
เป็นขันที) ไปยังรัฐบรรณาการมีกล่าวไว้ค่อนข้างเด่นชัดในยุคต้นจนถึงสมัยครั้งแรกของราชวงศ์หมิง เช่น การให้ทูต
นำพระราชโองการ ตราโลโต เครื่องยศ และสิ่งของพระราชทานมาถวาย แต่กลับไม่ปรากฏว่าราชวงศ์ชิงส่งคณะ
ราชทูตไปสยามเลยกลับใช้วิธีการให้ทูตที่มาจากรัฐประเทศราชนำสิ่งของดังกล่าวกลับไปด้วยเจ้านายตัวเอง

เท่าที่ผ่านมานักประวัติศาสตร์ได้ใช้เอกสารจีนในการศึกษาความสัมพันธ์จีน-สยามในระบบรัฐบรรณาการ
มาบ้างแล้ว โดยส่วนใหญ่อาศัยข้อมูลจากเอกสารประเภทแจ้งสื่อ หรือ ประวัติศาสตร์ราชวงศ์ ฉบับทอหลง เช่น
ผลงานของสิบแสง พรหมบุญ เรื่อง “Sino-Siamese Tributary Relations, 1282-1853” และผลงานของสารสิน
วีระผล เรื่อง “Tribute and Profit: Sino-Siamese Trade 1652-1853”^① ซึ่งมีการใช้ประโยชน์จากเอกสาร
ประเภทสื่อลุ่มี หมิงสื่อลุ่มีอยู่ทั้งหมด 3,132 บรรพนอกเหนือจากตารางสารบัญอีก 4 บรรพ เปรียบเทียบกับชิงสื่อลุ่มี
ซึ่งมีอยู่ 4,414 บรรพ ซึ่งบันทึกเรื่องราวระหว่าง ค.ศ. 1583/พ.ศ. 2226 ถึง ค.ศ. 1908/พ.ศ. 2451^② โดยที่ทั้ง
หมิงสื่อลุ่มีและชิงสื่อลุ่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศสยามอยู่มาก อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดด้านภาษา นัก
ประวัติศาสตร์ไทยแทบไม่มีโอกาสอ่านข้อความเต็มจากหมิงสื่อลุ่มีและชิงสื่อลุ่มีเลยจนกระทั่งได้มีการแปลและ
ตีพิมพ์หมิงสื่อลุ่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อยุธยา (เขียนหลัว และเขียน) สุโขทัย (ปอเล่อ) เชียงใหม่ (ปาไปสิฟู-
ปาไปต้าเตียน) เป็นภาษาไทยเป็นลำดับมาตั้งแต่ ค.ศ. 1987-2005/พ.ศ. 2530-2548 โดยอยู่ในผลงานร่วมกันของ
ประพทุทธิ สุกุลรัตนเมธีและวินัย พงศ์ศรีเพียร งานแปลเอกสารหมิงสื่อลุ่มีเกี่ยวกับเชียงใหม่และชิงสื่อลุ่มีเริ่มต้นที่
คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารจีนโบราณ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีมาตั้งแต่ ค.ศ. 1996/
พ.ศ. 2539 เอกสารชิงสื่อลุ่มีได้มีการแปลฉบับร่างเสร็จที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี แต่พบว่ามีข้อบกพร่องอยู่
บ้าง จึงได้มีการพิจารณาแปลแก้ไขใหม่บางส่วนจนเสร็จสมบูรณ์ ทั้งนี้ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรม

^① ต้นฉบับเดิมเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด สหรัฐอเมริกา ต่อมาได้แก้ไขพิมพ์ในรูปเล่มหนังสือ โดยพิมพ์
ครั้งล่าสุดใน ค.ศ. 2015/พ.ศ. 2558 โปรดดู Sarasin Viraphol, *Tribute and Profit: Sino-Siamese Trade 1652-1853*,
(Chiang Mai: Silkworm Books, 2015).

^② L. Carrington Goodrich and Shou-Hsuan Han, “The Ming Shih-Lu”, *The Far Eastern Quarterly*, Vol. 3, No. 1
(Nov., 1943), p. 37

ศิลปากรจักได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือชุดประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษกต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่
ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนโดยผ่านเอกสารชั้นต้น.

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ข้อมูลทางวิชาการที่สามารถใช้อ้างอิงได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ของวงวิชาการไทยศึกษา-ประวัติศาสตร์
2. ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย
3. ทำให้ทราบถึงมุมมองและแนวคิดของชาวจีนโบราณที่มีต่อไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
4. ทำให้เข้าใจความสำคัญของประเทศสยามในบริบทของเส้นทางสายไหมในอดีต และบทบาทของไทย
ในการที่จีนหรือพื้นที่แนวความคิดเรื่องเส้นทางสายไหมในปัจจุบัน

